

**Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru – Populizmus a základné práva –
prímestské a vidiecke oblasti**

(stanovisko z vlastnej iniciatívy)

(2020/C 97/07)

Spravodajkyňa: **Karolina DRESZER-SMALEC**

Pomocný spravodajca: **Jukka AHTELA**

Rozhodnutie plenárneho zhromaždenia	20. 2. 2019
Právny základ	článok 32 ods. 2 rokovacieho poriadku stanovisko z vlastnej iniciatívy
Príslušná sekcia	sekcia pre poľnohospodárstvo, rozvoj vidieka a životné prostredie
Prijaté v sekcii	27. 11. 2019
Prijaté v pléne	11. 12. 2019
Plenárne zasadnutie č.	548
Výsledok hlasovania (za/proti/zdržalo sa)	145/3/6

1. Závbery a odporúčania

1.1. Populistické strany dosiahli vo voľbách do Európskeho parlamentu v roku 2019 výrazné úspechy. Populizmus vedie k oslabeniu stability politických inštitúcií, ďalšej fragmentácii a polarizácii spoločností a k prostrediu s čoraz väčšími rizikami, pokiaľ ide o investičné rozhodovanie podnikov.

1.2. Príčiny úspechu populistických hnutí a strán sú mnohoraké. Veľmi všeobecne povedané za nimi stoja procesy globalizácie, ktoré postihujú všetky typy rozvinutých krajín. Konkrétne možno populizmus vysvetliť faktormi týkajúcimi sa kultúry a identity, ako aj sociálno-ekonomickým vývojom. Hrozba populizmu je obzvlášť výrazná „v miestach, na ktorých nezáleží⁽¹⁾“, bez ohľadu na to, či sú na periférii alebo v samotnom centre Európskej únie.

1.3. Je potrebné jasne rozlišovať medzi obavami, úzkosťou a hnevom, ktoré ľudí žnú do náruče populistických strán, a politickými podnikavcami, ktorí sa tieto obavy úmyselne pokúšajú premeniť na politický zisk. Nespokojnosť občanov, ktorá má často racionálne dôvody, treba brať vážne. V tom spočíva odlišnosť od rétoriky populistických lídrov, ktorí sa snažia využiť túto nespokojnosť.

1.4. Geografické rozloženie nespokojnosti kombinuje kontinentálne rozdelenie EÚ na *sever a juh* a na *východ a západ* s vnútroštátnym rozdelením jednotlivých členských štátov na *centrum a perifériu*. V závislosti od geografickej polohy sú príčiny nespokojnosti zakorenené v rôznych formách núdze. Ak majú byť protiopatrenia úspešné, musia zohľadňovať tieto zložité otázky. EHSV sa domnieva, že vytváranie spojenectiev medzi miestnymi samosprávami, organizáciami občianskej spoločnosti, sociálnymi partnermi a inými aktérmi, ako napr. miestnymi lídrami a sociálnymi hnutiami, je kľúčom k riešeniu základných príčin populizmu.

1.5. Čím menej ľudí profituje z úspechu centier hospodárskeho rastu v ich príslušnej krajine, tým výraznejšie sa prejavujú ich negatívne postoje voči vládncim elitám, systémom politických strán a postmoderným životným štýlom. Aktivisti občianskej spoločnosti sú často klasifikovaní ako súčasť týchto skupín, v dôsledku čoho sa zosilňujú negatívne postoje voči nim.

⁽¹⁾ Andrés Rodríguez-Pose: The revenge of places that don't matter (and what to do about it) [Odveta miest, na ktorých nezáleží (a čo s tým)], s. 32. (LSE Research online): http://eprints.lse.ac.uk/85888/1/Rodriguez-Pose_Revenge%20of%20Places.pdf.

1.6. Pokiaľ ide o občiansku spoločnosť, situácia sa stáva mimoriadne vážnou, keďže populistí získali moc a sú schopní výrazne ovplyvňovať vládne programy smerom k autoritárstvu. Organizácie občianskej spoločnosti sú vo veľkej miere ohrozené nielen z dôvodu zmenšovania priestoru pre svoje aktivity, ale aj z dôvodu osobných hrozieb a prenasledovania.

1.7. EHSV sa domnieva, že v záujme riešenia tohto vývoja by sa mala posilniť občianska výchova založená na zásadách demokracie, základných právach a právnom štáte. Poukazuje na svoje odporúčanie uvedené v stanovisku na tému *Ďalšie posilnenie právneho štátu* (²), aby členské štáty začlenili tieto témy do školských a vysokoškolských učebných osnov a aby Európska komisia navrhla ambicióznú stratégiu v oblasti komunikácie, vzdelávania a zvyšovania povedomia verejnosti, ktorá bude zameraná na základné práva, právny štát a demokraciu a na úlohu nezávislých médií.

1.8. Vzhľadom na to, že obyvatelia túžia po ambiciózných a účinných politických víziách, EHSV je presvedčený, že Európska únia by mala prísť s predstavou o žiadúcej budúcnosti a oživiť kľúčové zásady, ako je partnerstvo a subsidiarita, ktoré zohrávajú dôležitú úlohu v európskom projekte.

1.9. EHSV podporuje uznesenie Európskeho parlamentu o riešení osobitných potrieb vidieckych, horských a vzdialených regiónov (2018/2720(RSP) (³), ktorého zámerom je podporiť „sociálno-hospodársky rozvoj, hospodársky rast a diverzifikáciu, sociálny blahobyt, ochranu prírody a spoluprácu a prepojenie s mestskými oblasťami s cieľom podporiť súdržnosť a predísť riziku územnej rozdrobenosti“. Výbor sa preto pripája k Parlamentu, pokiaľ ide o to, aby sa podporilo vytvorenie „paktu inteligentných obcí“, ktorý bude zahŕňať všetky úrovne verejnej správy v súlade so zásadou subsidiarity.

1.10. EHSV opakovane poukazuje na svoje odporúčanie uvedené v stanovisku na tému *Odolná demokracia prostredníctvom silnej a rozmanitej občianskej spoločnosti* (⁴), v ktorom navrhuje „vytvorenie porovnávacieho prehľadu pre demokraciu, ktorý by [...] obsahoval údaje o rámcových podmienkach pre činnosť občianskej spoločnosti a viedol by k osobitným odporúčaniam pre reformu.“

1.11. Orgány by mali prijať prístup k politikám založený na ľudských právach (⁵), najmä pokiaľ ide o politiky v oblasti hospodárskych reforiem založené na systematickom posúdení vplyvu na ľudské práva (⁶). Toto by malo byť základným predpokladom pre informované a inkluzívne diskusie na celoštátnej úrovni a úpravu politických rozhodnutí, ako aj pre bezproblémové vykonávanie reforiem.

1.12. EHSV žiada, aby sa kládol väčší dôraz na nové hospodárske činnosti vo vidieckych oblastiach, z ktorých sú mnohé založené na zásadách vzájomnosti a starostlivosti. Povzbudzuje prijímanie opatrení zameraných na stimulovanie lepšej podpory a prepojenie takýchto iniciatív s cieľom prekonať fázy izolovanosti a experimentovania a nasmerovať ich k emancipačným politickým a sociálnym spojenectvám.

1.13. EHSV vyzýva EÚ a jej členské štáty, aby posilnili infraštruktúru na nižšej ako celoštátnej úrovni. Rušenie spojov verejnej dopravy, ako aj zatváranie škôl a zdravotníckych zariadení patria medzi jasné príčiny populistických protestov v Európe.

1.14. Inštitúcie EÚ by mali posilniť budovanie kapacít európskych, celoštátnych a miestnych organizácií občianskej spoločnosti a poskytnúť im zdroje, ktoré im pomôžu zlepšiť rozsah a kvalitu ich činností. Zohrávajú dôležitú úlohu, pokiaľ ide o identifikáciu potrieb spoločenských a reagovanie na ne. Sú obzvlášť ťažko zasiahnuté, keď sa zhoršuje situácia v oblasti právneho štátu, základných práv a demokracie.

(²) Stanovisko EHSV na tému *Ďalšie posilnenie právneho štátu v Únii – Súčasný stav a možné nasledujúce kroky* (Ú. v. EÚ C 282, 20.8.2019, s. 39).

(³) Uznesenie Európskeho parlamentu z 3. októbra 2018 o riešení osobitných potrieb vidieckych, horských a vzdialených regiónov (RSP) (Ú. v. EÚ C 11, 13.1.2020, s. 15).

(⁴) Stanovisko EHSV na tému *Odolná demokracia prostredníctvom silnej a rozmanitej občianskej spoločnosti* (Ú. v. EÚ C 228, 5.7.2019, s. 24).

(⁵) Úrad vysokého komisára Organizácie Spojených národov pre ľudské práva (OHCHR), Principles and Guidelines for a Human Rights Approach to Poverty Reduction Strategies (*Zásady a usmernenia pre obmedzovanie chudoby podľa prístupu založeného na ľudských právach*), <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/PovertyStrategiesen.pdf>.

(⁶) Úrad vysokého komisára Organizácie Spojených národov pre ľudské práva (OHCHR), Guiding principles on human rights impact assessments of economic reform (*Hlavné zásady posúdenia vplyvu na ľudské práva pre politiky hospodárskych reforiem*), 19. decembra 2018, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/443/52/PDF/G1844352.pdf>.

2. Všeobecné pripomienky

2.1. Populistické strany dosiahli vo voľbách do Európskeho parlamentu v roku 2019 výrazné úspechy. EHSV je vážne znepokojený týmto vývojom a vyzýva na rozsiahle iniciatívy zamerané na riešenie týchto otázok, počnúc úsilím lepšie porozumieť jeho základným príčinám.

2.2. Výbor sa domnieva, že osobitná pozornosť by sa mala venovať situácii organizácií občianskej spoločnosti, ktoré sú obzvlášť ťažko zasiahnuté, keď sa zhoršuje situácia v oblasti právneho štátu, základných práv a demokracie. Organizácie občianskej spoločnosti v mnohých krajinách v súčasnosti zaznamenávajú zmenšujúci sa priestor pre svoje aktivity. Ďalší nárast populizmu môže znamenať aj menšiu hospodársku stabilitu a neefektívnejšiu správu a politiky, čo bude mať negatívny vplyv na investície.

2.3. EHSV už vyjadril hlboké znepokojenie nad „zhoršovaním dodržiavania ľudských práv, rozširujúcim sa populistickým a autoritárskym trendom a rizikom, ktoré predstavuje pre kvalitu demokracie a ochranu základných práv“⁽⁷⁾. EHSV žiada, aby európske inštitúcie pri svojich politických činnostiach zaujali iniciatívny a preventívny prístup tak, aby dokázali predvídať problémy a predchádzať im.

2.4. EHSV vo svojom stanovisku z vlastnej iniciatívy na tému *Odolná demokracia prostredníctvom silnej a rozmanitej občianskej spoločnosti*⁽⁸⁾ zdôraznil, že podľa neho občianska spoločnosť zohráva kľúčovú úlohu „pri zachovaní liberálnej demokracie v Európe“ a že „len silná a rôznorodá občianska spoločnosť dokáže brániť demokraciu a slobodu a chrániť Európu pred pokušeniami autoritárstva.“

2.5. V snahe plne pochopiť jav populizmu treba zvážiť niekoľko rozmerov. Niektorí pozorovatelia sa pri zisťovaní príčin populizmu prikláňajú ku kultúrnym faktorom. Iní pozorovatelia, ktorí síce nezanedbávajú význam týchto faktorov, tvrdia, že hlavnou príčinou nárastu populizmu je sociálno-ekonomická príčina, ktorá vychádza zo zložitosti procesu globalizácie.

2.6. Mnohé obavy, ktoré vyvolávajú nespokojnosť ľudí, sú racionálne a vyžadujú si politické riešenia. Tieto legitímne obavy treba oddeliť od pokusov niektorých politických podnikavcov využiť nespokojnosť a použiť ju ako prostriedok na dosiahnutie volebného zisku prostredníctvom demagogických, avšak nezmyselných návrhov.

2.7. Medzi najdôležitejšie faktory, ktorými možno vysvetľovať vnímavosť voči populizmu, patria: vek (vysoký), úroveň vzdelania (nízka), relatívne blaho (nízke), nezamestnanosť (vysoká) a druh zamestnania (atypický, na dobu určitú). Tieto sociálno-ekonomické faktory sú rozšírenejšie vo vidieckych oblastiach a mimo väčších miest.

2.8. Hlasovanie o vystúpení Spojeného kráľovstva z EÚ, hnutie žltých viest vo Francúzsku a úspech AFD vo východnom Nemecku, hnutia Lega v Taliansku a strany Právo a Spravodlivosť v Poľsku sa v mnohých ohľadoch líšia. V tomto vývoji je však spoločné to, že všetky tieto javy odrážajú dramatický pokles dôvery v inštitúcie, politikov a médiá.

2.9. Čím menej ľudí profituje z úspechu centier hospodárskeho rastu v ich príslušnej krajine, tým výraznejšie sa prejavujú ich negatívne postoje voči vládnucim elitám, systémom politických strán a postmoderným životným štýlom. Aktivisti občianskej spoločnosti sú často označovaní ako súčasť týchto skupín, v dôsledku čoho sa zosilňujú negatívne postoje voči nim, čo má zásadný vplyv na aktivity organizácií občianskej spoločnosti.

3. Všeobecné faktory a faktory spájajúce sa s priestorom ako príčiny populizmu

3.1. Nárast populizmu možno vysvetliť dvomi hlavnými hľadiskami. Jedno hľadisko poukazuje na kultúrne faktory, ako je formovanie identity a zmeny vo vnímaní v dôsledku trendov vo vývoji za posledné dve až tri desaťročia. Druhé hľadisko

(7) Stanovisko EHSV na tému *Európsky kontrolný mechanizmus právneho štátu a základných práv* (Ú. v. EÚ C 34, 2.2.2017, s. 8).

(8) Stanovisko EHSV na tému *Odolná demokracia prostredníctvom silnej a rozmanitej občianskej spoločnosti* (Ú. v. EÚ C 228, 5.7.2019, s. 24).

vyzdvihuje ako hlavnú príčinu objasňujúcu úspech populizmu význam sociálno-ekonomických faktorov. Hoci sú obidve vysvetlenia relevantné, politicko-ekonomické faktory sú jednoznačne dôležitejšie, ak sa zväží úloha priestoru a územia⁽⁹⁾.

3.2. Populizmus je konkrétnym vyjadrením toho, čo sa začalo nazývať zmenou éry, zmenou epochy alebo epochálnym zlomom. Všetky krajiny sú v rôznej miere ovplyvnené touto zmenou bez ohľadu na príslušný región. Zdá sa, že tejto zmene podliehajú všetky hlavné rozmery sociálneho poriadku – štát rovnako ako trh alebo spoločenstvo, ktoré predstavuje občianska spoločnosť.

3.3. Populizmus, spustený procesom komodifikácie sociálnych a politických vzťahov, má tendenciu sa prejavovať najprv v rozmere spoločenstva. Dobrovoľné spoločenstvá, ako sú záujmové združenia, sociálne hnutia a iné organizácie občianskej spoločnosti, sa čoraz väčšími rozkladajú. Bojujú o prežitie a udržanie svojich členov. Rovnako aj predurčené spoločenstvá, ako sú rodiny, susedia a miestne skupiny, postihuje fragmentácia, strata solidarity, odcudzenie a rozklad.

3.4. V čoraz zložitejšom svete vedie táto sociálna a politická roztrieštenosť väčšinou k neistote, úzkosti a hľadaniu jednoznačných odpovedí. Tradičné spoločenstvá už často nie sú schopné poskytnúť takéto odpovede. Bez ohľadu na vek a sociálnu triedu hľadajú mnohí ľudia nové možnosti spolupatričnosti a bezpečnej identity. Populistickí politickí podnikavci sa špecializujú na poskytovanie jednoduchých odpovedí, ktoré často súvisia so spiatočníckymi víziami o slávnej minulosti, ktorá by sa mala obnoviť.

3.5. Ak sa tieto jednoduché odpovede premienia na príťažlivé politické programy, späťne sa premietnu do sféry politiky a štátu, t. j. systémov, ktoré sú sami postihnuté roztrieštením systémov politických strán a poklesom dôvery vo verejnú správu.

3.6. Všeobecné príčiny objasňujúce populizmus ďalej posilňuje územná rozdrobenosť, ktorá postihuje vidiecke a prímestské oblasti. Ich obyvatelia sa cítia byť odrezaní od hospodárskeho rozvoja a verejnej infraštruktúry v oblasti dopravy, zdravia, starostlivosti o starších ľudí, vzdelávania a bezpečnosti. To má za následok značné rozšírenie odporu voči elitám a predsudkov voči tomu, čo sa považuje za kozmopolitný spôsob života.

4. Globalizácia a hospodárska kríza

4.1. Globalizácia priniesla príležitosti a hrozby, pričom hrozby doľahli viac na prímestské a vidiecke oblasti. Viedlo to k poklesu objemu investícií v týchto oblastiach a oprávnenému pocitu neistoty spojenému s rizikom premiestnenia priemyselnej infraštruktúry a presunutia pracovných miest do zahraničia a k odmietnutiu neopodstatnených daňových politik, ktoré sa vo všeobecnosti nepovažujú za dostatočne spravodlivé. Konkrétne obchodné dohody, ako napríklad nedávna dohoda s Mercosurom, tiež vyvolali obavy v niektorých členských štátoch, pretože sa vnímajú ako ohrozenie živobytia európskych poľnohospodárov a európskeho rodinného modelu poľnohospodárstva.

4.2. Táto „politická ekonómia populizmu“ sa skúma v správe, ktorá bola vypracovaná pre skupinu EHSV Rozmanitá Európa⁽¹⁰⁾ a podľa ktorej v regiónoch s vyšším disponibilným príjmom, vyššou mierou zamestnanosti, vyššími výdavkami na sociálne dávky a vyšším HDP majú populisty menší podiel hlasov. Pokles disponibilného príjmu súvisí s nárastom podpory populistických strán.

4.3. Napriek celkovo pozitívnemu vývoju v oblasti zamestnanosti v Európe sú nezamestnanosť, atypické formy zamestnania a sociálna a hospodárska marginalizácia v mnohých členských štátoch mimoriadne rozšírené najmä v radoch mladšej časti obyvateľstva. Ľudia vo veku od 20 do 30 rokov môžu predstavovať prvú generáciu od vzniku EÚ, ktorá bude možno žiť horšie ako predchádzajúca generácia. Z údajov Eurostatu vyplýva, že v porovnaní so 14 % obyvateľstva ako celku v Európe má 44 % pracovníkov vo veku od 19 do 24 rokov iba dočasnú pracovnú zmluvu.

⁽⁹⁾ Societies outside Metropolises: the role of civil society organisations in facing populism (*Spoločnosti mimo metropol: úloha organizácií občianskej spoločnosti pri potláčaní populizmu*); EHSV, Brusel 2019: <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-04-19-236-en-n.pdf>.

⁽¹⁰⁾ Societies outside Metropolises: the role of civil society organisations in facing populism (*Spoločnosti mimo metropol: úloha organizácií občianskej spoločnosti pri potláčaní populizmu*); EHSV, Brusel 2019: <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-04-19-236-en-n.pdf>.

4.4. Vidiecke, prímestské a okrajové oblasti majú vo všeobecnosti väčší sklon k tomu, že budú ovplyvnené populizmom, ktorý ponúka model spochybňujúci práve tie faktory, na ktorých je založený nedávny hospodársky rast: otvorené trhy, migrácia, hospodárska integrácia a globalizácia ⁽¹¹⁾.

4.5. Pokiaľ ide o štrukturálne nízky hospodársky rast, európske štáty majú vo všeobecnosti tendenciu mať nižšie príjmy a vyššie výdavky. Tlak na výdavky vyplýva z viacerých faktorov vrátane starnúceho obyvateľstva, dlhového zaťaženia a zvyšujúcich sa nákladov na verejnú bezpečnosť. Zároveň tlak na príjmy vyplýva z faktorov, ako sú hospodársko-politické rozhodnutia, úsporné opatrenia a daňové úniky alebo vyhýbanie sa daňovým povinnostiam. V dôsledku toho nedostatok verejných zdrojov obmedzuje štáty, pokiaľ ide o ich úlohu zodpovedných činiteľov v oblasti politik prerozdelenia, ktoré sú kľúčové pre dodržovanie sociálnych a ekonomických práv. Verejní a súkromní investori sa najmä vo vidieckych a prímestských oblastiach odvracajú od priemyselnej štruktúry, čo u niektorých skupín obyvateľov vedie k pocitu marginalizácie a opustenosti zo strany štátnych štruktúr a orgánov zodpovedných za poskytovanie verejných služieb.

4.6. EHSV vyzýva európske a vnútroštátne orgány, aby inkluzívnosť, prístup k právam a zachovanie hospodárskej a priemyselnej infraštruktúry a zdrojov pracovných štruktúr považovali za kľúčové kritériá hospodárskych politik, politik v oblasti súdržnosti a územných politik.

5. Úloha migrácie

5.1. Rovnako ako globalizácia, aj migrácia je javom, ktorý zasahuje všetky rozvinuté alebo menej rozvinuté krajiny. Je nepravdepodobné, že by zmizla a časom dôjde k jej nárastu. Narastajúci tlak vyvíjaný zo strany populistických hnutí sťažuje dohodu členských štátov, no nezabavuje ich povinnosti, pokiaľ ide o to, že je veľmi potrebná spravodlivá, solidárna a zodpovedná európska migrácia a azylová politika, ktorá bude v súlade s medzinárodnými právnymi predpismi v oblasti ľudských práv.

5.2. Populistická rétorika nie je racionálne zameraná na regulačné aspekty migračných politik. Namiesto toho priamo stigmatizuje migrantov ako páchatel'ov trestných činov, teroristov alebo votrelcov, v dôsledku čoho vzniká ovzdušie, ktoré priamo podnecuje útoky voči nim.

5.3. Pokiaľ ide o migráciu, najvýraznejšie geografické rozdelenie sa spája s rozdielmi v systémoch sociálneho zabezpečenia a trhov práce. Systémy sociálneho zabezpečenia a trhy práce môžu byť v niektorých krajinách relatívne otvorené pre prisťahovalcov, ale v iných krajinách sú pre ne zatvorené a vylučujúce. S príchodom väčšieho počtu migrantov sa reakcie častí miestneho obyvateľstva, ktoré sú marginalizované alebo majú obavy z toho, že budú marginalizované, líšia podľa politicko-ekonomického typu.

5.4. V niektorých krajinách a v určitých oblastiach týchto krajín existujú obavy, že systémy sociálneho zabezpečenia budú preťažené, zatiaľ čo v iných krajinách sú migranti vnímaní ako konkurenti na trhu práce. Subjektívne môžu migranti predstavovať problém, pokiaľ ide o stabilné zamestnanie alebo poberanie dávok sociálneho zabezpečenia. Obavy tohto druhu môžu byť zvlášť výrazné u ľudí žijúcich vo vidieckych a prímestských oblastiach.

5.5. To všetko prispieva k mnohým potenciálnym príčinám nárastu populistických hnutí, ktoré by národné vlády, orgány Európskej únie a organizácie občianskej spoločnosti mali zvážiť pri vytváraní príslušných protipatrení politickej a/alebo hospodárskej povahy. Rovnako dôležitá je skutočnosť, že v niektorých častiach EÚ nepramenia pocity sociálneho úpadku a hospodárskej marginalizácie z prisťahovalectva, ale skôr z vystahovalectva. Najmä v niektorých častiach východnej Európy dosahuje odliv vysokokvalifikovaných odborných pracovníkov kritické rozmery, ktoré narúšajú sociálno-hospodársku štruktúru týchto krajín.

5.6. EHSV odmieta myšlienku, že medzi migrantmi a miestnym obyvateľstvom existuje súťaž o verejné zdroje. Vyzýva organizácie občianskej spoločnosti, aby zintenzívnili svoju činnosť zameranú na odstraňovanie obáv a strachu, ktoré sú prítomné u niektorých skupín obyvateľstva. Takisto žiada, aby sa vypracovali vzdelávacie a sociálne programy s cieľom riešiť rad motívov podnecujúcich populizmus najmä v odľahlých častiach EÚ. Mala by sa poskytnúť väčšia podpora celoštátnym a európskym platformám a sieťam občianskej spoločnosti s cieľom získať dôkladnejšiu analýzu tohto javu a povzbudzovať šírenie spoľahlivých informácií a vzdelávacích aktivít zameraných na jeho lepšie pochopenie.

⁽¹¹⁾ Andrés Rodríguez-Pose: The revenge of places that don't matter (and what to do about it) [Odveta miest, na ktorých nezáleží (a čo s tým)], s. 32. (LSE Research online): http://eprints.lse.ac.uk/85888/1/Rodriguez-Pose_Revenge%20of%20Places.pdf.

6. Geografické rozloženie nespokojnosti

6.1. Populistické strany dosiahli nadpriemerný úspech vo vidieckych a postindustriálnych okrajových oblastiach EÚ⁽¹²⁾. Ide o prípad hlasovania o vystúpení Spojeného kráľovstva z EÚ, ako aj o hlasovanie v Rakúsku, pri ktorom kandidát FPÖ získal v prezidentských voľbách v máji 2018 62 % hlasov z vidieka.

6.2. Geografické rozloženie nespokojnosti kombinuje kontinentálne rozdelenie EÚ na sever a juh a na východ a západ s vnútroštátnym rozdelením jednotlivých členských štátov na centrum a perifériu. Populizmus v priebehu rokov narastal v dôsledku tohto viacnásobného rozdrobenia spoločností a území. Osobitný význam majú preto politiky v oblasti infraštruktúry a dopravy, keďže zabezpečujú územnú kontinuitu a sú materiálnym predpokladom verejného prístupu k občianskym, politickým, hospodárskym a sociálnym právam.

6.3. EHSV odporúča, aby európske a celoštátne orgány považovali dopravné politiky a politiky v oblasti infraštruktúry a internetového pripojenia za prostriedok boja proti populizmu. Orgány by mali formovať tieto politiky, ako aj politiky v oblasti súdržnosti, sociálne politiky a politiky zamerané na obmedzovanie chudoby a využívať pritom prístup založený na ľudských právach⁽¹³⁾. Mali by tiež zabezpečiť, aby sa politiky a najmä politiky hospodárskych reforiem zakladali na systematických posúdeniach vplyvu ex ante a ex post na ľudské práva⁽¹⁴⁾ s cieľom uľahčiť informované a inkluzívne diskusie na celoštátnej úrovni o rozhodcovskom konaní a úprave politických rozhodnutí.

6.4. Jedným z dôsledkov sociálnej, hospodárskej a územnej rozdrobenosti je de facto odňatie politických práv, ku ktorému dochádza v narastajúcej miere u veľkej časti obyvateľstva v prímestských a vidieckych oblastiach. Má podobu vysokej neúčasti vo voľbách, odmietania zastupiteľskej demokracie a sprostredkujúcich orgánov vrátane politických strán a odborov a podpory radikálnych populistických hnutí. EHSV sa domnieva, že v záujme riešenia tohto vývoja by sa mala posilniť občianska výchova založená na zásadách demokracie, základných právach a právnom štáte. Poukazuje na svoje odporúčanie uvedené v stanovisku na tému *Ďalšie posilnenie právneho štátu*⁽¹⁵⁾, aby členské štáty začlenili tieto témy do školských a vysokoškolských učebných osnov a aby Európska komisia navrhla ambicióznú stratégiu v oblasti komunikácie, vzdelávania a zvyšovania povedomia verejnosti, ktorá bude zameraná na základné práva, právny štát a demokraciu.

6.5. Práve z dôvodu prelínajúcich sa politík týkajúcich sa identity, príslušnosti, uznania a prerozdelenia je potrebné zohľadniť skutočnosť, že náboženstvo, rodová dynamika, miestna a kultúrna identita sú rovnako dôležité ako triedne záujmy a nerovnosť. Mobilizácia alternatív k ľahkému ovládnutiu regresívnymi politickými silami nie je jednoduchá. Vyžaduje si to nové kampane a vízie. Osobitne dôležitý spôsob, ako je to možné dosiahnuť, je zohľadniť mnohé nové hospodárske činnosti, ktoré sa objavujú vo vidieckych oblastiach a sú založené na zásadách spoločenstva, vzájomnosti a starostlivosti. Úlohou je následne prepojiť tieto aktivity, prekonať fázu izolovaného experimentovania a spojiť ich navzájom, ako aj s emancipačnými politickými spojenectvami.

7. Ako populizmus ovplyvňuje občiansku spoločnosť mimo veľkých miest

7.1. Občianska spoločnosť je hlboko zasiahnutá vzostupom populistických hnutí a strán v celej Európe a na rôznych územných úrovniach. Keďže na politický priestor v mnohých častiach Európy má čoraz väčší vplyv autoritárska propaganda, xenofóbné a rasistické postoje a násilie fašistických extrémistov, rovnako sú priamo zasiahnuté sociálne hnutia, odbory a obchodné združenia.

7.2. Pokiaľ ide o občiansku spoločnosť, situácia sa stala mimoriadne vážnou, keďže populističtí získali moc a sú schopní výrazne ovplyvniť vládne programy. Ak populistické strany zastávajú kľúčové pozície v parlamente a v exekutive, majú tendenciu smerovať pôvodne liberálne spoločnosti k autoritárskym režimom. Organizácie občianskej spoločnosti sú vo veľkej miere ohrozené z dôvodu znižovania priestoru pre svoje aktivity. Niektoré pseudo alebo falošné MVO, ktoré sú

⁽¹²⁾ Caroline de Gruyter, Commentary: The revenge of the countryside, (*Komentár: Pomsta vidieka*), 21. októbra 2016.

⁽¹³⁾ Úrad vysokého komisára Organizácie Spojených národov pre ľudské práva (OHCHR), Principles and Guidelines for a Human Rights Approach to Poverty Reduction Strategies (*Zásady a usmernenia pre obmedzovanie chudoby podľa prístupu založeného na ľudských právach*), <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/PovertyStrategiesen.pdf>.

⁽¹⁴⁾ Úrad vysokého komisára Organizácie Spojených národov pre ľudské práva (OHCHR), Guiding principles on human rights impact assessments of economic reform (*Hlavné zásady posúdenia vplyvu na ľudské práva pre politiky hospodárskych reforiem*), 19. decembra 2018, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/443/52/PDF/G1844352.pdf>.

⁽¹⁵⁾ Stanovisko EHSV na tému *Ďalšie posilnenie právneho štátu v Únii – Súčasný stav a možné nasledujúce kroky* (Ú. v. EÚ C 282, 20.8.2019, s. 39).

zriaďované zhora a často sa navonok tvária ako radikálne demokratické, ešte viac komplikujú slobodnú činnosť existujúcich organizácií občianskej spoločnosti,

7.3. Otázka, v akom rozsahu je občianska spoločnosť vo vidieckych a prímestských oblastiach ovplyvnená populizmom, je zložitá. Aktivisti na vidieku často nemajú dostatočné zdroje na vytvorenie viacerých typov koalícií, ktoré sú bežnejšie v metropolách. Platí to napr. aj pre koalície s hnutiami spotrebiteľov a potravinovými aktivistami v mestách, ktorí sú často pokročilejší v oblasti udržateľnej potravinovej politiky. Nedostatok silných sociálnych hnutí a politických strán, ktoré by mohli zastupovať záujmy obyvateľov vidieka, je čiastočne vysvetlením volebného úspechu pravicových populistických strán na európskom vidieku.

8. Možnosti týkajúce sa boja proti populizmu

8.1. Ako nástroje na boj proti populizmu sa odporúčajú dva súbory politík. Prvý súbor sa týka populistckej hrozby vo všeobecnosti a potenciálnych nástrojov, ktoré by Európska únia mala použiť. Druhý súbor odporúčaní sa vzťahuje bezprostrednejšie na konkrétne regióny a vidiecke a prímestské oblasti.

8.2. Na riešenie príčin populizmu môžu byť vhodné viaceré stratégie. Prvá stratégia sa týka spôsobu, ako politici a inštitúcie pristupujú k ľuďom, ktorí sa skutočne nachádzajú v ťažkej sociálno-ekonomickej situácii, a ako s nimi jedajú. Sociálna, hospodárska a politická situácia je natoľko zložitá, že žiadna inštitúcia EÚ, vrátane samotnej EÚ, nie je schopná nájsť jednoduché a jednoznačné odpovede, ktoré by túto situáciu zjednodušili tým, že by došlo k návratu k idealizovanému predchádzajúcemu sociálno-hospodárskemu stavu. Politici a inštitúcie by sa mali zamerať na riešenie hlavných príčin populizmu a mali by spochybňovať rétoriku, ktorá tvrdí, že ponúka rýchle a spoľahlivé odpovede na zložité problémy.

8.3. Druhá z týchto stratégií sa týka priamo imidžu a osudu Európskej únie. Medzi mnohé frustrácie, ktoré pociťujú tí, ktorých populistická propaganda oslovuje vo väčšej miere, patrí nedostatok skutočne príťažlivých politických projektov, ktoré by ponúkali vierohodnú nádej na lepšiu budúcnosť a činnosť zameranú na zlepšovanie každodenných životných podmienok. Populisti využili túto frustráciu a ponúkli spiatocnícku víziu, ktorá tkvie v zdanlivo slávnej minulosti. Ak chce Európska únia prežiť, nemá inú možnosť ako oživiť túžbu ľudí po európskom projekte.

8.4. Samotný mýtus o vzniku EÚ už nepostačuje na to, aby oslovil európskych občanov. EÚ by mala navrhnuť víziu o žiadúcej budúcnosti a oživiť kľúčové zásady, ktoré zohrávali významnú úlohu v rámci európskeho projektu, ako sú partnerstvo a subsidiarita.

8.5. EHSV vyzýva EÚ, členské štáty a všetky príslušné zainteresované strany, aby oživilí zásady subsidiarity a partnerstva. Ako sa uvádza v odporúčaní skupiny Rozmanitá Európa na tému *Znovu získať dôveru občanov v EÚ*⁽¹⁶⁾, EHSV sa domnieva, že by sa malo vyvinúť úsilie objasniť občanom zásadu subsidiarity a vysvetliť im, že EÚ rešpektuje kultúrnu rozmanitosť a miestne tradície. Funkčná subsidiarita by spočívala v rozsiahlejšom zapojení organizácií občianskej spoločnosti do regionálneho plánovania a regionálnych politík EÚ, ako aj v obrane demokracie a spravodlivosti a rovnakom zaobchádzaní so všetkými obyvateľmi vidieckych a okrajových oblastí. Územná subsidiarita by ďalej umožnila regionálnym a miestnym samosprávam, aby prevzali spoločnú zodpovednosť pri navrhovaní, vykonávaní a hodnotení štrukturálnych politík.

8.6. EHSV odporúča posilniť nástroj zavedený v kontexte európskej politiky súdržnosti, a to miestny rozvoj vedený komunitou. Miestni aktéri a občania by tak mali možnosť prijímať rozhodnutia v súvislosti s problémami, ktoré sa ich priamo týkajú, a tým by podstatne prispeli k zlepšeniu svojej kvality života.

8.7. Partnerstvo má zásadný význam, pokiaľ ide o komunikáciu a solidaritu a vzájomnú pomoc medzi organizáciami občianskej spoločnosti z rôznych krajín. Partnerstvo je rovnako dôležité, pokiaľ ide o vytváranie spojenectiev medzi verejnými orgánmi a skupinami občianskej spoločnosti na miestnej úrovni.

⁽¹⁶⁾ „Regaining Citizens' Trust and Confidence in the EU: 7 priorities of the „Diversity Europe Group“; Diversity Europe Group“ (*Znovu získať dôveru občanov v EÚ: 7 priorít skupiny Rozmanitá Európa*); skupina Rozmanitá Európa.

8.8. EÚ a členské štáty musia dôraznejšie reagovať na porušovanie základných práv a právneho štátu spôsobené činnosťou populistických hnutí vrátane subjektov, ktoré sú pri moci. EHSV poukazuje na svoje odporúčanie uvedené v stanovisku na tému *Odolná demokracia prostredníctvom silnej a rozmanitej občianskej spoločnosti* ⁽¹⁷⁾, v ktorom navrhuje „vytvorenie porovnávacieho prehľadu pre demokraciu, ktorý by [...] obsahoval údaje o rámcových podmienkach pre činnosť občianskej spoločnosti a viedol by k osobitným odporúčaniam pre reformu,“ ako aj svoje odporúčanie uvedené v stanovisku na tému *Ďalšie posilnenie právneho štátu* ⁽¹⁸⁾.

8.9. EHSV odporúča začleniť úvahy uvedené v príslušnom stanovisku do tohto porovnávacieho prehľadu pre demokraciu a do budúceho mechanizmu na monitorovanie právneho štátu. Pomocou starostlivej komunikácie je nutné objasniť, že cieľom reakcie EÚ a členských štátov je zaoberať sa viac porušovaním základných práv a zásad právneho štátu, ku ktorému dochádza v dôsledku určitých populistických politík, a nie sa zameriavať na ľudí, ktorí volili populistické strany a na ktorých legitímne obavy treba reagovať prostredníctvom spravodlivých, nediskriminačných a účinných politík.

9. Podporiť na miestnej úrovni reakcie na populizmus

9.1. Problém, ktorému čelí občianska spoločnosť vo vidieckych oblastiach, nie je nevyhnutne „zmenšujúci sa priestor“. Ide o to, že tento priestor treba najprv vytvoriť. Pokiaľ ide o reakciu na vzostup populizmu, mali by sa riešiť základné príčiny nespokojnosti a malo by sa vychádzať čo najviac z miestnej úrovne. EHSV nabáda na činnosti, ktoré vytvárajú pocit spoločného záujmu a cieľov medzi rôznymi skupinami výrobcov potravín a spotrebiteľmi z rôznych spoločenských tried, rôzneho pohlavia a veku, z miest aj vidieka. Potravinová sebestačnosť a mnohé otázky týkajúce sa práva na výživu a na zdravé životné prostredie sú príkladom konkrétnych problémov, ktoré by sa dali účinnejšie riešiť posilňovaním solidarity, kolektívnej identity a politickej účasti vo vidieckych oblastiach Európy.

9.2. Pokiaľ ide o väčšie zapojenie občanov, členské štáty, ktoré zvažujú posilnenie priamej demokracie prostredníctvom miestnych referend, by si mali uvedomiť, že je to presne ten nástroj, ktorý v súčasnosti podporujú populistické strany v celej Európe. Priama demokracia môže byť dvojsečná zbraň. Miestne samosprávy a subjekty občianskej spoločnosti by mali prijať vhodné opatrenia, aby sa zaručilo, že jej uplatňovanie sa obmedzí na situácie, v ktorých by sa dalo očakávať, že prinesie skutočné výhody.

9.3. EHSV sa domnieva, že vytváranie spojenectiev medzi miestnymi samosprávami, organizáciami občianskej spoločnosti, sociálnymi partnermi a inými aktérmi, ako napr. miestnymi lídrami a sociálnymi hnutiami, je kľúčom k riešeniu základných príčin populizmu. Bude sa to uskutočňovať v rámci snahy odstrániť u časti obyvateľov vidieka a prímestských oblastí pocit, že sa na nich zabudlo. Taktiež sa tým posilní úloha sociálnych partnerov, ktorí môžu pomôcť znižovať rozdiely, prilákať hospodárske investície a podporiť rozvoj prostredníctvom dialógu a opatrení.

9.4. Rovnako dôležité sú záujmy a obavy malých obchodných združení, remeselníkov a poľnohospodárov. Hospodárski aktéri môžu váhať s investíciami tam, kde v (miestnych) samosprávach získali moc autoritárske skupiny. Okrem toho sa migranti pri hľadaní zamestnania môžu vyhýbať takýmto miestam, napriek tomu, že sú tam pracovné príležitosti. Preto je dôležité prelomiť tento začarovaný kruh v prímestských a vidieckych oblastiach.

9.5. Bolo by vhodné ďalej rozvíjať podporu súkromných a verejných investícií do nevyužitého potenciálu regiónov, ktoré sa považujú za zaostávajúce. Dôraz na sociálne dávky a blaho by sa mal doplniť o rozšírenie príležitostí regiónov, pričom treba zohľadniť miestny kontext, a to prostredníctvom odstraňovania neefektívnosti inštitúcií a prekážok, ako aj opatrení, ktoré majú podporiť odbornú prípravu, podnikanie a osvojovanie znalostí a inovácií ⁽¹⁹⁾.

⁽¹⁷⁾ Stanovisko EHSV na tému *Odolná demokracia prostredníctvom silnej a rozmanitej občianskej spoločnosti* (Ú. v. C EÚ 228, 5.7.2019, s. 24).

⁽¹⁸⁾ Stanovisko EHSV na tému *Ďalšie posilnenie právneho štátu v Únii – Súčasný stav a možné nasledujúce kroky* (Ú. v. EÚ C 282, 20.8.2019, s. 39).

⁽¹⁹⁾ Andrés Rodríguez-Pose: The revenge of places that don't matter (and what to do about it) (*Odveta miest, na ktorých nezáleží (a čo s tým)*), s. 32. (LSE Research online): http://eprints.lse.ac.uk/85888/1/Rodriguez-Pose_Revenge%20of%20Places.pdf.

9.6. V záujme odstránenia hlavných príčin populizmu treba okrem sociálno-hospodárskych faktorov viac zohľadniť faktory, ako náboženstvo, rodová dynamika, miesto pobytu, kultúrna identita a vzdelanie. Mobilizácia alternatív k ľahkému ovládnutiu regresívnymi politickými silami nie je jednoduchá. Odpovede sa musia prispôbiť konkrétnej kombinácii, v akej sa objavujú ťažkosti v určitých miestnych situáciách.

9.7. Nové vízie by mohli pomôcť aj v boji proti typu dezinformácií, ktoré sa využívajú v kampaniach v sociálnych médiách, ktorých cieľom je oslabiť európske hodnoty, a podporiť tak vznik separatistických a nacionalistických požiadaviek a postojov. Je dôležité posilniť úlohu tradičných médií (verejnoprávnej televízie, nezávislých periodík) s cieľom umožniť im plniť si svoju úlohu pri poskytovaní nezaujatých informácií. Hoci Komisia už v tejto súvislosti bola aktívna (pozri COM (2018) 236), je mimoriadne žiadúce klásť väčší dôraz na naliehavosť situácie.

9.8. EHSV žiada, aby sa kládol väčší dôraz na nové hospodárske činnosti vo vidieckych oblastiach, z ktorých sú mnohé založené na zásadách vzájomnosti a starostlivosti. Povzbudzuje prijímanie opatrení zameraných na stimulovanie lepšej podpory a prepojenie takýchto iniciatív s cieľom prekonať fázy izolovanosti a experimentovania a nasmerovať ich k emancipačným politickým a sociálnym spojenectvám.

9.9. EHSV vyzýva EÚ a jej členské štáty, aby posilnili infraštruktúru na nižšej ako celoštátnej úrovni. Rušenie spojov verejnej dopravy, ako aj zatváranie škôl a zdravotných zariadení patria medzi jasné príčiny populistických protestov v Európe. Je potrebná finančná pomoc na zlepšenie miestnej infraštruktúry, a to hmotnej (doprava a verejné služby) aj nehmotnej (siete medzi rôznymi lokalitami, inštitúciami a organizáciami).

9.10. EHSV, jeho členské organizácie a ostatné inštitúcie EÚ by mali posilniť budovanie kapacít miestnych orgánov občianskej spoločnosti a poskytnúť im prostriedky na zlepšenie ich rozsahu pôsobnosti a kvality ich činnosti. Organizáciám občianskej spoločnosti a európskym sieťam treba poskytnúť väčšiu podporu na odbornú prípravu členov miestnych organizácií občianskej spoločnosti.

V Bruseli 11. decembra 2019

Predseda
Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru
Luca JAHIER
